

**Збірник тез доповідей
VI Міжнародної наукової конференції**

**«ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ»:**

історичні та психологічні наслідки

*(до 40-х роковин аварії
на Чорнобильській АЕС)*

**23-24 квітня
ТЕРНОПІЛЬ-2026**

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (Україна)
Тернопільська обласна військова адміністрація
Державне спеціалізоване підприємство «Чорнобильська атомна електростанція» (Україна)
Західний науковий центр НАН України (Україна)
Національний університет оборони України (Україна)
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)
Державний архів Тернопільської області (Україна)
Хмельницький національний університет (Україна)
"Центр міжнародної безпеки та партнерства факультету Міжнародних відносин Львівського
національного університету імені Івана Франка" (Україна)
Корпорація "Науковий парк "Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля" (Україна)
Військово-технічна академія імені Ярослава Домбровського (Польща)
Університет «Шибеницька Політехніка» (Хорватія)
Університет технологій та економіки імені Хелени Ходковської (Польща)
Державний професійно-технічний університет імені професора Едварда Щепаніка в Сувалках (Польща)
Академія прикладних наук WSHU (Польща)
Каліський університет імені Президента Станіслава Войцеховського (Польща)
Асоціація MOST UA-CZ z. s. (Чехія)

Збірник тез

**VI Міжнародної конференції
Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи:
історичні та психологічні наслідки
(до 40-х роковин аварії на Чорнобильській АЕС)**

Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки наслідки (до 40-х роковин аварії на Чорнобильській АЕС): Збірник тез VI Міжнародної наукової конференції, 23-24 квітня 2026 р. / упоряд. А.А. Криськов, О.М. Горішна, Н.В. Габрусєва – Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2026. – 162 с.

ISBN 978-617-8607-20-3

Збірник містить матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки» наслідки (до 40-х роковин аварії на Чорнобильській АЕС)

Конференція проведена Тернопільським національним технічним університетом імені Івана Пулюя 23-24 квітня 2026 р. Основне проблемне поле конференції: питання психологічної та соціальної реабілітації постраждалих під час воєнних конфліктів; основні напрямки новітніх досліджень у мінімізації наслідків воєнних конфліктів та техногенних катастроф; шляхи міжнародного співробітництва у подоланні екологічних, економічних, психологічних, соціальних проблем, пов'язаних з воєнними конфліктами та техногенними катастрофами тощо.

Всі права захищені. Жодна з доповідей цього видання не може бути повністю чи частково відтворена або розмножена електронним, механічним, фото- чи будь-яким іншим способом без попереднього письмового погодження з програмним комітетом конференції. Всі доповіді відтворено з дозволу їх авторів. Видавець не несе відповідальності за будь-який збиток, заподіяний особам чи власності внаслідок некоректності наданої в збірнику інформації або при використанні будь-яких методів, виробів чи ідей, які описано в поданих авторами доповідях.

ISBN 978-617-8607-20-3

Матеріали публікуються в авторській редакції та відображають точку зору авторів, яка може не збігатися з позицією редколегії

Сеньовська Н., канд. пед. наук, доц.; Скуратко Т., канд. філ. наук, доц.	34
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна ТРАВМОІНФОРМОВАНИЙ ПІДХІД ПРИ ОБГОВОРЕННІ ТЕМАТИКИ ЯДЕРНОЇ ЗАГРОЗИ	
Сіткар В., канд. психол. наук, доц.; Сіткар С., канд. пед. наук, доц.	37
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ТА ЦИВІЛЬНИХ ПІСЛЯ ВІЙНИ	
Шостаківська Н., канд. пед. наук, доц.	41
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна	
Савіна І., канд. пед. наук	
Національний університет оборони України, Україна ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	
СЕКЦІЯ 2. ІСТОРІЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ	43
Габрусєва Н., доктор філософії у галузі Освіта/Педагогіка, доц.; Чоп Т., асист.	43
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ЯДЕРНА БЕЗПЕКА В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ: ВІД ТЕХНОКРАТИЗМУ ДО СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ	
Дугінець Г., д. екон. наук, проф.; Гребініченко Д.	45
Державний торговельно-економічний університет, Україна ПРИЧИНИ КРАХУ ВЕРСАЛЬСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОЧАТОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	
Стручок В., ст. викладач	47
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ЖЕРТВИ ТА ЖЕРТОВНІСТЬ ПІД ЧАС ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	
СЕКЦІЯ 3. ГІБРИДНІ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	49
Приймачук Е.	49
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ТЕРОР ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	
Стоцький Я., д. істор. наук, проф.	51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна. ПСИХОЛОГІЯ РЕЛІГІЙНИХ КРИЗ	
Янів С.	54
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ГІБРИДНІ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	
СЕКЦІЯ 4. ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ВІЙНИ: КОГНІТИВНИЙ, ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІРИ	56
Вітик І., канд. юрид. наук	56
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА І ПІСЛЯВОЄННА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВНУТРІШНІХ РЕФОРМ	
Лещук Г., канд. пед. наук, доц.	61
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна	
Лещук Р., канд. техн. наук, доц.	
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна	

- 5) формування здатності застосовувати для взаємодії зі здобувачами освіти м'яких, непрямих методів (зокрема, арт-технік);
- 6) оволодіння як мінімум декількома методиками зняття психоемоційної напруги;
- 7) навчання спеціальних технік саморегуляції та заземлення для моменту небезпеки;
- 8) засвоєння знань стосовно чутливого реагування на запити відновлення балансу й соціальної адаптації як з боку оточуючих (здобувачів освіти, їхніх батьків, колег), так і свої власні.

Зазначимо, що травмоінформований підхід для сучасної української освіти є базовою потребою. Адже педагогічне спілкування, що спрямоване на створення у здобувачів освіти відчуття безпеки та підтримки (відсутність критики, тим більше крику, покарання, мінімізація ситуацій, що можуть спровокувати паніку, рефлекс «бий-біжи-завмри», прийняття), безумовно, сприятиме гармонізації та підвищенню ефективності освітнього процесу.

Джерела та література

1. Сергєєнкова, О. П. Методологічний алгоритм психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2025. 11(57), 2443-2453. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-2443-2454](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-2443-2454)
2. Столярник О.Ю., Семигіна Т.В. Орієнтовані на травму підходи: важливість у підготовці соціальних працівників та напрями розвитку. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13895828>
3. Томченко М. Посттравматична педагогіка в умовах воєнних викликів: інноваційні методики підтримки дітей, які пережили бойові дії та вимушене переселення. *Академічні візії*. 2025. Випуск 47/20. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17132558>

УДК 159.9

Сеньовська Н., канд. пед. наук, доц.; Скуратко Т., канд. філ. наук, доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

ТРАВМОІНФОРМОВАНИЙ ПІДХІД ПРИ ОБГОВОРЕННІ ТЕМАТИКИ ЯДЕРНОЇ ЗАГРОЗИ

Анотація. У роботі описано основи застосування травмоінформованого підходу при обговоренні тематики ядерної загрози внаслідок російсько-української війни. Аргументовано необхідність обов'язкового використання травмоінформованого підходу речниками міністерств і відомств та представниками ЗМІ. Висвітлено принципи травмоінформованої взаємодії при обговоренні тематики ядерної загрози в Україні внаслідок війни.

Ключові слова: травмоінформований підхід, ядерна загроза внаслідок війни.

Senovska N., Ph.D. (Ped.), Assoc. Prof.; Skuratko T., Ph.D. (Linguist.), Assoc. Prof.

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

TRAUMA-INFORMED APPROACH WHEN DISCUSSING THE TOPIC OF NUCLEAR THREAT

Abstract. The paper describes the basics of using a trauma-informed approach when discussing the topic of the nuclear threat as a result of the Russian-Ukrainian war. The necessity of mandatory use of a trauma-informed approach by spokespersons of ministries and departments and representatives of the media is argued. The principles of trauma-informed interaction when discussing the topic of the nuclear threat in Ukraine as a result of the war are highlighted.

Keywords: trauma-informed approach, nuclear threat as a result of the war.

На превеликий жаль, ядерна загроза для сьогодення цілком реальна. І саме жителі України, що зараз героїчно обороняються від російського вторгнення, особливо ризикують опинитися в епіцентрі ядерного вибуху, можливо, найпотужнішого з часу Чорнобильської катастрофи (26 квітня 1986 р.). На ЧАЕС, котра від 24 лютого до 2 квітня 2022 року була під контролем російських загарбників, досі знаходиться 22000 збірки відпрацьованого ядерного палива, котре у випадку ворожих атак потенційно може спричинити викид радіації, що зробить Україну, велику частину росії та Європи радіоактивними. Під ударом (хоч і не з настільки катастрофічними наслідками) можуть також опинитися Хмельницька та Рівненська АЕС. Та найбільшу небезпеку становить окупація Запорізької АЕС, пошкодження якої здатне забруднити воду в Дніпрі, а далі – у Чорному й Середземному морях. Зоною відчуження може стати половина Європи... Крім того, існує ще й інший вид ядерної загрози – можливе застосування росією проти України ядерної зброї. Її наслідки прорахувати ще складніше через відсутність точної інформації.

Безумовно, про всі вищепераховані загрози мають бути поінформовані дорослі й малі жителі України. Так само необхідно довести до відома всіх громадян інформацію про системи оповіщення у випадку таких надзвичайних ситуацій і способи уникнути (наскільки це можливо) шкідливого впливу радіації. Водночас, рівень безпеки та ймовірність настання катастрофи не є сталими величинами. А постійне перебування в стані стресу через війну та зростання тиску на психіку через інші небезпеки потребує травмоінформованого підходу у спілкуванні.

Травмоінформований підхід (Trauma-Informed Approach) в соціальній, психологічній, медичній та навіть освітній сферах – це актуальні методики, які «використовуються для ефективної роботи з людьми, що пережили стресові або травматичні події» [4]. А війна України за незалежність та саме існування українців як спільноти – саме така, травматична і стресова для нас усіх. «Лише за попередніми прогнозами через вплив війни, психологічної підтримки різного ступеня інтенсивності потребуватимуть близько 15 млн людей, серед яких: 1,8 млн військових і ветеранів, 7 млн людей старшого віку, близько 4 млн дітей і підлітків. За оцінками ВООЗ, у районах, постраждалих від війни, уже зараз кожна п'ята людина живе з певною формою розладу психіки» [1, с. 18]. Зважаючи на те, що травмоінформований підхід тільки впроваджується в Україні, фахівці (соціальні працівники, медики, психологи, педагоги, волонтери) ще потребують спеціальних навчань, аби його застосовувати. Вони мають бути обізнані щодо того, травма може вплинути на стан фізичного та психічного здоров'я, на поведінку й стосунки з найближчим соціальним оточенням, «набути компетентностей розпізнавати ознаки травми, застосовувати відповідні техніки й прийоми втручання» [1, с. 20].

Зважаючи на глобальність та гостроту теми можливої ядерної загрози для України внаслідок ворожих дій, наполягаємо на висновку, що навіть речники міністерств і відомств та представники ЗМІ повинні бути поінформовані про можливості застосування травмоінформованого підходу в публічній комунікації, аби не спровокувати масову істерію. Адже «ментальне здоров'я населення перетворюється на стратегічний ресурс для підтримки соціальної стабільності, економічного відродження та запобігання ескалації насильства» [3, с. 424]. І тому травмоінформований підхід, що характеризується «специфічним фокусом на те, як має відбуватись комунікація та розбудова стосунків з огляду на значну поширеність різних видів травматичних досвідів» [2, с. 26], сприятиме мінімізації повторного травмування. До того ж, він покращить результати підтримки, яку часто хочуть надати різні організації й публічні особи, розповсюджуючи інформацію про ядерні загрози внаслідок воєнних дій та способи мінімізувати шкоду від них.

Спираючись на впроваджені у нашій країні настанови та гайд-лайни американської Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA, 2013, SAMHSA, 2014a, SAMHSA, 2014b – це ключові документи, що фокусуються на підвищення якості послуг у сфері поведінкового здоров'я в США), можемо констатувати: рівнем, достатнім для осіб, причетних до публічної комунікації про ядерну загрозу внаслідок війни, є trauma-aware (обізнаність про травму) – «універсальний рівень, спрямований на всіх людей, організації та

системи, що підвищує розуміння травматичного впливу. Він включає у себе поширення обізнаності про те, як травма може впливати на життя людей, і заохочує конструктивні стосунки у громаді» [2, с. 27]. Інформацію про перший рівень травмоінформованого підходу за потреби нескладно розповсюдити через відповідні інструктажі й психоосвітні заходи для широкого кола зацікавлених.

Основними принципами травмоінформованої взаємодії при обговоренні чи висвітленні тематики ядерної загрози в Україні внаслідок російсько-української війни є загальноприйняті:

1) безпека (safety) – створення безпечних середовищ, передбачуваність, повага, врахування особливостей різних категорій населення, формування емоційної безпеки – починати варто із наголошування виключно на ймовірності, а не невідворотності «ядерного» сценарію, озвучення адрес укриттів, повідомлення про наявність правил безпеки і загальнодоступних способів оповіщення;

2) довіра (trust) – наявність чіткої інформації, правила конфіденційності та відкритого спілкування, максимальної кількості простих і доступних пояснень, створення передбачуваності у взаємодії – тут передусім йдеться про повторення правил безпеки та переліку засобів, які мають бути в кожного (починаючи від запасів води);

3) вибір (choice) – створення умов для контролю над своїм станом, заохочення і підтримка активного вибору і самостійних рішень, сприяння розвитку стратегій самоконтролю – у контексті ядерної загрози це, навпаки, нагадування про недопустимість самостійного виходу на вулицю, виїзд кудись, а також про техніки емоційної регуляції та самозаспокоєння;

4) співпраця (collaboration) – можливість спільного прийняття рішень, стимулювання партнерства і відповідальності – оскільки немає можливості вплинути на ворога, усі сім'ї повинні мати засоби зв'язку одне з одним і вміти заспокоїти одне одного, чітко дотримуватися настанов;

5) розширення можливостей (empowerment) – акцентувати увагу на сильних сторонах, сприяння розвитку відчуття власної спроможності, нормалізація травматичного досвіду, формування відчуття реалістичного оптимізму – перевагою українців у всіх кризах та трагедіях є взаємодопомога та гумор; у цьому контексті ми вже маємо чудовий приклад долання колективної напруги через ядерну загрозу – меми, жарти і навіть пісні про «оргію на Щекавиці, якщо буде ядерний удар росіян».

Отже, в умовах воєнної реальності надважливо розуміти, що ядерна загроза потребує обговорення з дотриманням принципів травмоінформованого підходу, адже часто поведінка людини може бути реакцією на попередню травму, а війна, на превеликий жаль, травмує усе наше суспільство кожного дня. Саме тому, обговорюючи питання ядерної загрози (це обов'язково потрібно робити!) фахівцям необхідно в першу чергу розуміти, як травма впливає на мозок і поведінку людини, докладати максимум зусиль щоб уникнути ретравматизації, а також забезпечити підтримку у відновленні.

Джерела та література

1. Вакулєнко С. Застосування травмоінформованого підходу в соціальній роботі з дітьми під час війни. Соціальна робота та психологія: освіта і наука. № 1 (2025). С. 1722. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-1-3> (дата звернення 12.03.2026 р.).

2. Кухарук О. Конфлікточутливий та травмоінформований підхід до роботи з підтримкою соціальної згуртованості та зниженням конфліктної напруженості в громадах: теоретичний огляд та аналіз кейсу. Проблеми гуманітарних наук. Психологія. Випуск 54. 2024. С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-8437.54.2024-2.3> (дата звернення 12.03.2026 р.).

3. Макаренко Л. Ресурсні механізми збереження та відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах війни. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 94, том 1, 2025. С. 423–427. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/94-1-60> (дата звернення 12.03.2026 р.).

4. Столярик О.Ю., Семигіна Т.В. Орієнтовані на травму підходи: важливість у підготовці соціальних працівників та напрями розвитку. Педагогічна Академія: наукові записки. 2024. № 10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13895828> (дата звернення 12.03.2026 р.).

УДК 159.9+316.6

Сіткар В., канд. психол. наук, доц.; Сіткар С., канд. пед. наук, доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ТА ЦИВІЛЬНИХ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Анотація. В статті висвітлено особливості адаптації військових та цивільних після війни. Охарактеризовано психологічні виклики, з якими стикаються люди та кроки, які допоможуть повернутися до повноцінного життя. Здійснено опис проявів та симптомів психологічної та соціальної адаптації. Зазначено, що адаптація після війни ускладнюється тим, що тригери зустрічаються в повсякденному житті постійно, не даючи нервовій системі можливості заспокоїтися

Наголошено, що адаптація після війни – це не повернення до колишнього життя, а створення нового, з урахуванням пережитого досвіду. Психологічна адаптація вимагає часу, терпіння до себе та готовності приймати допомогу. Травма змінює людину, але це не означає, що життя не може бути повноцінним та щасливим – просто воно стане іншим, наповненим новими смислами та цілями.

Ключові слова: Україна, війна, психологія, адаптація, реабілітація, абілітація, військові, цивільні люди.

Sitkar V., Ph.D. (Psych.), Assoc. Prof.; Sitkar S., Ph.D. (Ped.), Assoc. Prof.

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF ADAPTATION OF MILITARY AND CIVILIAN PERSONS AFTER THE WAR

Abstract. The article highlights the peculiarities of adaptation of military and civilian personnel after the war. The psychological challenges faced by people and steps that will help return to a full life are described. The manifestations and symptoms of psychological and social adaptation are described. It is noted that adaptation after the war is complicated by the fact that triggers occur constantly in everyday life, preventing the nervous system from calming down.

It is emphasized that adaptation after war is not a return to the old life, but the creation of a new one, taking into account the experience. Psychological adaptation requires time, patience with oneself and willingness to accept help. Trauma changes a person, but this does not mean that life cannot be full and happy - it will simply become different, filled with new meanings and goals.

Keywords: Ukraine, war, psychology, adaptation, rehabilitation, habilitation, military, civilians.

Війна в Україні, яка триває вже понад 1511 днів, залишає глибокі сліди в психіці людини, і повернення до звичного життя стає справжнім викликом. Тому, зазначають дослідники, психологічна адаптація після війни – це складний процес, який вимагає часу, підтримки та професійної допомоги. Військові, цивільні, які пережили окупацію, внутрішньо переміщені та їхні родини стикаються з унікальними труднощами на шляху до відновлення і потребують допомоги з реабілітації та адаптації.

Реабілітація – це комплексний підхід, спрямований на відновлення функцій організму, досягнення соціальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство. Реабілітаційні заходи включають в себе: психолого-педагогічну реабілітацію; професійну реабілітацію; трудову реабілітацію; фізкультурно-спортивну реабілітацію; соціальну реабілітацію; психологічну реабілітацію [5].